

Dinsdag

15

Aleid Truijens hoopt dat Dennis Wiersma een tweede kans krijgt

16

De oasen van Marokko kwijnen weg, ziet 'visueel socioloog' M'hammed Kilito

18

Menzis-bestuurder Wouter Bos: zorgstelsel is niet toegesneden op huidige schaarste

De 'ereschuld' inlossen aan Groningen, hoe moet dat? 'Geld is slechts een hulpmiddel'

Op dit terrein bij Kolham (Slochteren) ontdekte de NAM in 1959 een enorme gasbel: het begin van de aardgaswinning in de provincie Groningen.

Premier Rutte en staatssecretaris Vijlbrief maken vandaag in Groningen bekend hoe het kabinet de provincie wil compenseren voor het aardgasleed. Bij het inlossen van die 'ereschuld' valt misschien iets te leren van de compensatie voor Limburg na de mijnsluiting.

Door **Jurre van den Berg** Foto's **Harry Cock**

Een paar duizend gulden per hectare. Dat kreeg bietenboer Boon voor de bouw van een boortoren op zijn akker. Daar, net buiten Kolham (gemeente Slochteren), ontdekte de Nederlandse Aardolie Maatschappij in 1959 een gasveld van ongeken- de omvang. Boon kon ermee leven. 'We zeiden: dat moet het dan maar wezen.'

De historische grond is sindsdien uitgevlakt in het uitgestrekte Groninger landschap. Een opslagloods in een zee van wintertarwe, daarachter een enorme zonneweide: zo kruisen toen en nu elkaar. Boons boerderij maakte in de jaren zeventig plaats voor de

A7. De snelweg tussen Groningen en Duitsland moest het Noorden meenemen in de vooruitgang.

Dat was ook de belofte van het aardgas. Maar van de 363 miljard euro die sinds het begin van de winning in 1963 door de Nederlandse staat aan de bodemschat werd verdiend, becijferde de Algemene Rekenkamer, ging slechts 1 procent naar het Noor- den.

Wat Groningen wel kreeg: aardbevingen, schade en een overheid die problemen vaak niet oplos- te, maar verergerde. In de middenberm van de A7 glinstert De Gasmolecule. Nog in 2009 onthulde ko-

ningin Beatrix het kunstwerk ter ere van de voor- spoed die een halve eeuw gaswinning had gebracht.

Hoe anders is de toon in het rapport van de par- lementaire enquêtecommissie die de gevolgen van zestig jaar gaswinning in Groningen onderzocht. De belangen van Groningers waren stelselmatig on- dergeschikt. Geld ging voor hun veiligheid.

Daarom heeft Nederland nu een 'ereschuld' in te lossen in Groningen, oordeelde de enquêtecommis- sie. Het doel: het weer leefbaar maken van Gronin-

➔ LEES VERDER OP
PAGINA 14

Compensatie Groningen

→ VERVOLG VAN
PAGINA 13

gen en het bieden van 'een duurzaam economisch perspectief voor de regio'.

Nadat de conclusies op vrijdag waren gepresenteerd, togen Groningse bestuurders meteen maandag naar Den Haag om een voorschot te nemen. 'Het rapport is niet het eindpunt, het rapport is een begin', zei commissaris van de koning René Paas. Er zijn forse en langjarige investeringen nodig, vulde Johan Remkes aan als voorman van het Nationaal Programma Groningen.

Vandaag komen premier Mark Rutte en staatssecretaris van Mijnbouw Hans Vijlbrief naar Groningen. Ze zullen reageren op de harde conclusies van de enquêtecommissie en aankondigen hoe het kabinet Groningen wil compenseren.

Paas waarschuwde: van een ereschuld kom je niet af op een koopje. Boven op een ongelimiteerd budget voor coulanter schadeherstel en preventieve versterking van woningen verwacht Groningen 30 miljard euro als genoegdoening.

Alle Groningse huizen moeten in 2035 aardgasvrij zijn gemaakt. Er moet geïnvesteerd worden in voorzieningen op het platteland. Er is geld nodig voor jongerenwerk en kleinere klassen. En met 5 miljard euro moeten economische ontwikkelingen rond waterstof, gezond ouder worden en landbouw worden aangejaagd. Het uitgangspunt: 'Wat is nodig om perspectief te bieden aan een regio die decennia wingewest is geweest?'

Het is een echo van de woorden van Joop den Uyl, op 17 december 1965 uitgesproken in de stadsschouwburg van Heerlen. 'Eerste uitgangspunt: geen mijnsluiting zonder redelijk perspectief op vervangend werk', sprak de toenmalige minister van Economische Zaken. De kolenmijnen waren onrendabel geworden door de vondst van het aardgas in Groningen.

Behalve een nette regeling voor duizenden mijnwerkers die hun baan zouden verliezen, beloofde Den Uyl 'een program' voor het gewest, fundamenten voor 'nieuw werk, nieuw leven en een nieuwe samenleving'. Het had in de Groningse lobbynotitie kunnen staan.

Er zijn grote verschillen tussen beide regio's, zegt Marcia Luyten. In *Het geluk van Limburg* beschrijft ze de betekenis van de staatsmijnen voor de zuidelijke provincie. Een economische en maatschappelijke verwevenheid als tussen Limburg en de mijnen heeft Groningen met het gas nooit gehad. Limburg was een industriële monocultuur: 45 duizend mensen werkten in de mijnen, indirect waren er 75 duizend banen van afhankelijk. Het hele bestaan – van wonen tot voetbalclub en fanfare – hing met de delfstofwinning samen.

Het verklaart de ambivalente gevoelens over de mijnsluiting, zegt Luyten. 'Het werk was ziekmakend. Tegelijkertijd was het leven van hele generaties aan steenkool gewijd. Niet alleen als bron van inkomsten, maar ook als bron van identiteit.'

Zo hecht was de band tussen Groningen en de NAM nooit. Bij de NAM werkten in hoogtijdagen ongeveer tweeduizend mensen, nu nog duizend. Tekenend: het hoofdkantoor van het energiebedrijf landde in Assen (Drenthe). In het Noorden wordt wel eens geschermd met een mogelijk indirect verlies van 20 duizend banen als de gaswinning dit of volgend jaar definitief gestaakt wordt. Al valt daar volgens deskundigen wel wat op af te dingen. Gaswinning was een ondergronds technologisch hoogstandje, vergeleken bij het handwerk van de koempels.

Toch zijn er ook overeenkomsten, ziet Luyten. 'Beide provincies waren wingewesten en hebben dat ook zo gevoeld.' Den Uyl gaf zich in Heerlen rekenschap van 's lands schatplichtigheid aan Limburg – zoals de enquêtecommissie benadrukt hoeveel Nederland te danken heeft aan het Groningse gas.

Nadat de bodem was uitgeput, werd het tijd om terug te betalen. Een plan moest er komen. Nu in Groningen, toen in Limburg. In nauw overleg kwamen Staatsmijnen, overheid en vakbonden met een reddingsplan. Oudere mijnwerkers mochten vervroegd met pensioen, jongeren kregen vervangend werk aangeboden. Overheidsdiensten zoals pensioenfonds ABP en het CBS verhuisden naar het zuiden, Maastricht kreeg een universiteit en bedrijven werden met premies naar Limburg gelokt, zoals de Daf-fabriek in Borne.

Zo'n 10 miljard gulden ging er in vijftien jaar naar Limburg. 'Het was de duurste economische herstructurering in de geschiedenis', zegt Luyten. 'Maar een groot deel daarvan is gewoon verloren gegaan.'

“
Er was in Limburg geld, maar geen masterplan, geen nieuw vliegwiel

Marcia Luyten
auteur van het boek *Het geluk van Limburg*

Bedrijven die op de subsidies afkwamen, gingen vaak snel weer failliet. En de nieuwe kantoorwerkgelegenheid sloot niet goed aan bij de regionale beroepsbevolking. 'De mannen die naar de Ondergrondse Vakschool waren gegaan, konden aan de slag in een kantwerkfabriek. Zie je het voor je, die machomijnwerkers, met knoesten van handen waar draden aan blijven haken? De vernedering liet zich voelen.'

Het resultaat: twintig jaar later lag de werkloosheid in Limburg aanzienlijk hoger dan het landelijk gemiddelde. Het is, zegt Luyten, als een ouder die geen aandacht heeft voor z'n kinderen, maar wel een dure gadget voor ze koopt. 'Er was geld, maar geen masterplan, geen nieuw vliegwiel.'

Zo'n vliegwiel staat Groningen al wel voor ogen. 'Hydrogen valley' heet die in visiedocumenten: een waterstofvallei in het vlakke land zonder rivieren. Stroom uit windparken op zee kan worden omgezet in groene waterstof, onder andere om de industrie die ooit op het gas af kwam mee te verduurzamen. Oude gasleidingen kunnen ge-

bruikt worden voor transport, lege zoutcavernes in Oost-Groningen voor opslag.

Delegaties uit Spanje en Ierland zijn deze woensdagmiddag naar het rangeerterrein van Qbuzz in Groningen gekomen om te aanschouwen dat er echt bussen met waterstof getankt kunnen worden. Dertig stuks uit de vloot van vierhonderd rijden erop.

De waterstofbussen zijn een tastbaar element in het HEAVENN-project. Dat heeft 20 miljoen euro subsidie gekregen uit Europa om een hele waterstofketen – van productie tot divers gebruik – te realiseren. Overheden en bedrijven zoals Gasunie, Groningen Seaports en Nobian, maar ook NAM en Shell werken mee.

'De politieke urgentie wordt hier gevoeld', zegt projectleider Geerte de Jong. 'Groningen wil een energieprovincie blijven. Niet langer fossiel, maar duurzaam. Met behoud van banen en expertise.'

Nu is het nog vooral een kwestie van proberen en leren. De waterstof voor de Qbuzz-bussen komt vooralsnog uit België. De bussen zijn bovendien flink duurder dan elektrische en moeilijk leverbaar. Ook waterstof zelf is nog prijzig, het aantal toepassingen beperkt.

De Jong blaast niet te hoog van de toren. 'Waterstof gaat een belangrijke rol spelen, al was het omdat Brussel er enorm op inzet. Maar wij beweren zeker niet dat alles waterstof wordt. Het is een stip op de horizon.'

'Ergens in de jaren 1970 en 1980 zijn illusies van voorspoed en vooruitgang in 'de regio' doorgeprikt. Deze teleurstellingen zijn nog niet goed verwerkt.' Dat schrijft Marijn Molema in zijn volgende maand te verschijnen boek *Zwaaien, roepen*,

Staatssecretaris Vijlbrief praat met de pers, vorige week in Groningen. Onder, van links af: een gestut pand in Groningen, de gasfaciliteit in Noordbroek en een Qbuzz-proef met waterstofbussen in Groningen.

springen. Naar een land waarin elke regio telt. Molema is bijzonder hoogleraar regionale vitaliteit & dynamiek aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij onderzocht de geschiedenis van regionaal economisch beleid: pogingen om gebieden buiten de Randstad op te stoten in de vaart der volkeren.

Dat was lang een zaak van plannen en planning. Neem Jan van den Brink, in 1948 minister van Economische Zaken namens de KVP. Hij zag in Zuidoost-Drenthe de sociale misère, veroorzaakt door het verdwijnen van werkgelegenheid in de turfgraverij. Het inspireerde hem tot een Welvaartsplan. Dat omvatte het verbeteren van de Rijksweg tussen Emmen en Zwolle, de bouw van dertig bruggen en het aanpakken van de Hooogeveensche Vaart. Bedrijven werden met premies naar de periferie gelokt, zoals later ook in Limburg gebeurde.

'Maar dat medicijn raakte uitgewerkt', zegt Molema. De economie zakte in, bedrijven zochten hun heil in lagelonenlanden, het beademen van oude industrie remde innovatie en de diensteneconomie kwam op.

Het nieuwe paardemiddel was het spreiden van rijksdiensten. Het CBS en ABP naar Heerlen, de Postbank naar Leeuwarden, Groningen de PTT. 'Dat heeft aanvankelijk veel gebracht, maar was ook beperkt houdbaar.' Steeds duidelijker werd dat politiek de regionale economie beperkt kan sturen. Zeker niet zonder maatwerk.

Ontwikkelingsbeleid moet aansluiten bij de eigen economische kracht en identiteit van een regio, zegt Molema. 'Je kunt beter iets van onderop verder uitbouwen dan dat je het probeert op een revolutionaire manier van buitenaf.' Zo bezien is waterstof voor Groningen geen gekke optie, vindt hij. 'Na de

turf kwam het gas, na het gas een duurzame energiedrager.' Bovendien kan bestaande infrastructuur hergebruikt worden. Toch, zegt hij: waterstof is geen haarlemmerolie. De moderne energiesector is meer kapitaal- en kennis- dan arbeidsintensief. 'Wat heeft de gemiddelde inwoner van Loppersum eraan? Dat is voor mij de hamvraag. Het risico is dat vooral bedrijven en hogeropgeleiden er profijt van krijgen.'

Ondertussen ziet Molema dat buiten de Randstad steeds duidelijker wordt dat welvaart breder is dan inkomen. Hij wijst op de 'Friese paradox': ondanks een gemiddeld lagere economische standaard zijn Friezen erg gelukkig. Omdat het prettig wonen is in een provincie met ruimte, rust en sociale verbondenheid. Zo bezien is investeren in Groningse dorpshuizen, sportvelden en speeltuinen zo gek nog niet.

De les van Limburg, waarschuwt de hoogleraar, is vooral dat de verwachtingen niet te hooggespannen moeten zijn. Groningers moeten hun toekomst niet overleveren aan Haagse miljarden. 'De ontwikkeling van een regio is een sociaal proces dat uit de gemeenschap zelf moet komen. Geld is niet meer dan een hulpmiddel.'

In Heerlen, zegt Marcia Luyten, werd de omslag ingeleid door hernieuwd zelfbewustzijn en geestdrift. 'Wij struikelden eind jaren tachtig nog over de junks. Tot wethouder Riet de Wit rond de millenniumwisseling zei: 'Verloedering is geen natuurverschijnsel.'

De stad is flink opgeknapt, met het mondaine Maankwartier als toonbeeld. Toch werkt de mijnsluiting een halve eeuw later nog door. Mensen overlijden gemiddeld zes jaar eerder dan elders. Voormalig SP-voorzitter Ron Meyer leidt het Nationaal Programma Heerlen Noord om de leefbaarheid te verbeteren.

Ook in Slochteren wordt herpakken een zaak van lange adem. Bij het harentje staat sinds kort wel een mooi nieuw dorpscentrum met een bibliotheek en vergaderzaaltjes. Bekostigd uit de vorige compensatiepot. Maar het contrast is scherp. Het voormalige winkelpand ertegenover staat al tijden in de stutten te verkrotten. 'Er wordt aan gewerkt, schijnt', zegt een vrijwilliger. 'Maar dat duurt hier in Groningen altijd eindelijk.'

Ook Hilberdina Mossel (79) hoort de miljarden voorbijvliegen. 'Ereschuld?', zegt ze, als ze even halt houdt tijdens haar middagwandeling. 'Ik denk dat het te laat is.' Ook zij kent natuurlijk dorpsgenoten die strandden in bevingsleed. 'Die moeten gewoon netjes geholpen worden', vindt ze.

Zelf voelt ze zich geen slachtoffer. Ze woont prettig in het plaatselijke seniorenhofje. Ook haar kleinkinderen groeien gelukkig op. Al moet het gezin van haar zoon binnenkort uitwijken naar een wisselwoning, in afwachting van sloop en nieuwbouw van hun eigen huis. 'Maar het leven', zegt ze, 'is vooral wat je er zelf van maakt.'

COLUMN

ALEID TRUIJENS

In onderwijsland lopen veel mensen rond die Wiersma een 'functie elders' toewensen

Ook ik heb aardig wat keren met de deuren geslagen en staan schreeuwen, thuis en op het werk. Uit woede, frustratie of ongeduld, emoties die een mens niet altijd kan onderdrukken. Gelukkig mocht ik blijven. Elke keer had ik spijt. Je moet het gewoon niet doen, het is wangedrag dat mensen schaadt. En het werkt ook niet: niemand gaat er harder door lopen of is het ineens wél met je eens. Anders dan Dennis Wiersma ben ik geen minister, ik heb geen voorbeeldfunctie en geen loodzware verantwoordelijkheid.

Het is geen fraai beeld, een minister die 'in razernij' onsteekt tegen ambtenaren en met deuren slaat, zoals *De Telegraaf* afgelopen vrijdag onthulde. Misschien kan zijn baas Mark Rutte zich permitteren soms een driftkikker te zijn, de 37-jarige Wiersma kan dat niet. Hij is zichtbaar ambitieus, zelfverzekerd en vol veranderingsdrang. Die karaktertrekken kunnen doorslaan in zelfoverschatting en akelig hanengedrag. Gelukkig erkende Wiersma meteen ronduit dat zijn gedrag verkeerd was; hij sputterde niet 'Ik herken me hierin niet' of 'Ik speel in de Champions League'. Bij het ministerie waren de explosieve scènes bekend, er is met Wiersma over gepraat en hij beloofde beterschap.

Ik hoop, net als Mariëtte Hamer, dat Wiersma een tweede kans krijgt en zijn gedrag verbetert. Vrijdagavond werd meteen bij *Op1* in trial by media het doodvonnis geveld en het volkstribunaal op Twitter sloot zich joelend aan. Wie hoog in de boom zit, hangt al snel aan de galg, zodra het woord 'grensoverschrijdend' is gevallen. Je kunt je afvragen of de straf - kop eraf, carrière gesmoord - in dit geval in verhouding staat tot de misdaad.

Je kunt wangedrag niet wegstrepen tegen inhoudelijke kwaliteit. Maar Wiersma toont wél kwaliteit, en durf. Hij is de eerste minister in dertig jaar die breekt met falend beleid. Bij veel leraren en schoolleiders ligt hij daarom goed. Hij erkent dat kinderen te weinig leren en dat onduidelijk is wát ze moeten leren, dat de kanselijkheid groeit. Dat sinds de bestuurlijke autonomie van scholen de leerprestaties achteruithollen en veel overheidsgeld is weggelekt. Dat de zelfstandigheid van leraren is ondermijnd.

Wiersma wil dat het onderwijs in de basisvakken verbetert, hij verscherpt de controle op schoolbestuurders, vergroot de rol van de Inspectie. Hij houdt, ja echt!, de lumpsum-financiering 'tegen het licht' - een eerste stap op weg naar afschaffing, een die voorgaande ministers, ook de PvdA'ers Plasterk en Bussemaker, hebben nagelaten. Deze dadendrang was wellicht schrikken voor zijn ambtenaren, die gewend waren aan vier jaar dood water bij Arie Slob.

Het stuk in *De Telegraaf* verscheen meteen na Wiersma's Kamerbrief, als reactie op een Interdepartementaal Beleidsonderzoek, waarin hij een 'fundamentele herijking' van het onderwijsbeleid aankondigde. Opmerkelijke timing. Dat er doelbewust actie tegen Wiersma is ondernomen is nooit te bewijzen. Maar ik weet wel dat er in onderwijsland velen rondlopen die Wiersma een 'functie elders' toewensen. Ik kan me voorstellen dat veel ambtenaren niet op een fundamentele herijking zitten te wachten. Van de VO-Raad en veel onderwijsbestuurders weet ik dat zeker: die tonen zich de afgelopen tijd in blogs en commentaren zeer geïrriteerd.

Daar komt bij dat onlangs in de Tweede Kamer een motie van Paul van Meenen werd aangenomen voor één onderwijs-cao, inclusief bestuurders, waarover rechtstreeks wordt onderhandeld met de minister. Ook wordt het nietszeggende predicaat 'excellente school', waarmee veel bestuurders graag pronken, afgeschaft. Geen wonder dat schoolbestuurders boos zijn op Wiersma. Het feest van het ondernemertje spelen zonder risico's, van financiële en bestuurlijke vrijheid is spoedig voorbij. Ik hoop dat Wiersma zijn werk mag afmaken.

Aleid Truijens schrijft over onderwijs, opvoeden en opgroeien. **Reageren?** opinie@volkskrant.nl